DIMENSIUNEA PROFESIONALISMULUI FUNCȚIONARULUI PUBLIC ÎN IMPLEMENTAREA POLITICILOR DE PROTECȚIE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

THE DIMENSION OF THE CIVIL SERVANT'S PROFESSIONALISM IN THE IMPLEMENTATION OF POLICIES FOR THE PROTECTION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Viorel FROSINEAC, doctorand,

Școala doctorală Științe Sociale,

Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID ID: 0009-0009-0446-1414

Silvia DULSCHI, dr., conf.univ.,

Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT: *Persoanele cu dizabilități reprezintă un interes deosebit în cadrul sistemelor contemporane de securitate socială. Pentru protecția persoanelor cu dizabilități sunt aplicate diverse mecanisme gestionate de către sistemele de administrare statală. Responsabilitatea pentru punerea în practică a pachetelor de legi și servicii destinate persoanelor cu dizabilități revine funcționarilor din mai multe autorități publice. Abilitățile profesionale și calitățile psihologice contribuie la asigurarea unui grad înalt de protecție față de persoanele cu dizabilități.*

Cuvinte cheie: *dizabilitate, persoane cu dizabilități, funcție publică,profesionalism, mecanisme de protecție*

ABSTRACT: *People with disabilities represent a particular focus within contemporary social security systems. Various mechanisms managed by state administration systems are applied for the protection of individuals with disabilities. The responsibility for implementing the legal packages and services intended for people with disabilities lies with officials from several public authorities. Professional skills and psychological qualities contribute to ensuring a high level of protection for people with disabilities.*

Keywords: *disability, people with disabilities, public office, professionalism, protection mechanisms*

Protecția persoanelor cu dizabilități constituie un domeniu actual de cercetare, deoarece acest grup de populație continuă să fie marginalizat și exclus din viața societății. La nivel mondial, peste un miliard de persoane cu dizabilități se confruntă cu probleme de inechitate socială, iar autoritățile dispun de mecanisme limitate ce pot răspunde la cerințele speciale ale persoanelor cu dizabilități. Efectuarea unei analize privind profesionalismul funcționarului public în realizarea mecanismelor de protecție a persoanelor cu dizabilități este argumentată de importanța încadrării în viața socială a persoanelor cu dizabilități și necesitatea creșterii sprijinului autorităților pentru persoanele cu nevoi speciale. Articolul în cauză își propune să evidențieze importanța aplicării cadrului normativ național și internațional prin prisma profesionalismului funcției publice, în vederea protecției și încadrării în viața socială a persoanelor cu dizabilități. Statele contemporane, inclusiv Republica Moldova în Constituția sa proclamă și garantează o politică a statului direcționată spre crearea condițiilor ce ar garanta o viață destoinică și dezvoltarea personalității umane fiecărui cetățean, inclusiv persoanelor cu dizabilități. Cadrul de politici aprobat în Republica Moldova este ajustat situației actuale și garantează persoanelor cu dizabilități toate drepturile fundamentale, însă aceste politici nu sunt implementate întodeauna pe măsura așteptărilor din cauza lipsei de personal, din insuficiența de resurse financiare, din cauza nivelului redus de percepere a importanței subiectului de către autoritățile publice, instituțiile private, precum și de către societatea civilă.

Scopul articolului presupune analiza mecanismelor administrative privind realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și evidențierea importanței profesionalismului funcționarilor publici în realizarea mecanismelor de protecție și încadrare în viața socială a persoanelor cu nevoi speciale.

Pentru atingerea scopului propus, în cadrul studiului vor fi utilizate cîteva *metode de cercetare* precum: *analiza documentelor* care implică examinarea de date secundare ce se regăsesc în publicațiile internaționale, rapoartele și studiile naționale, actele normative naționale aplicate în Republica Moldova prin prisma profesionalismului funcționarilor publici; *metoda statistică* a datelor în domeniul dizabilității; *metoda comparativă* a mecanismelor administrative de protecție a persoanelor cu dizabilități și *metoda deductivă* privind perceperea și concluzionarea importanței profesionalismului funcției publice în viața persoanelor cu nevoi speciale. Metodele de cercetare aplicate vor crea o imagine a situației din domeniul protecției și garantării drepturilor persoanelor cu dizabilități.

Conceptul de dizabilitate nu este limitat doar la aspectele medicale ci cuprinde și aspectele de ordin social care includ interacțiunea dintre corpul unei persoane și societatea în care se află. Termenul de *dizabilitate sau handicap* a pătruns în limbajul legislativ și administrativ după anii 1950 [1, p.8]. Incapacitatea sau dizabilitatea ilustrează limitarea funcțională sau restricția în activitate cauzată de o deficiență, desemnând orice reducere, lipsă ori pierdere a aptitudinii de a desfășura o activitate în condițiile considerate normale pentru o ființă umană [1, p.9]. Cadrul normativ intern al Republicii Moldova definește *persoana cu dizabilități* acea persoana cu deficiențe

fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse obstacole, pot îngrădi participarea ei deplină și eficientă la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane [2]. Într-un raport occidental, conceptul de dizabilitate este utilizat pentru a defini dificultățile întâmpinate de o persoană în desfășurarea activităților zilnice obișnuite din cauza unor probleme fizice, mintale sau senzoriale care afectează vederea, auzul, mersul, memoria sau capacitatea de concentrare [3, p.6-7]. Cu alte cuvinte, termenul de *dizabilitate* înseamnă pierderea sau limitarea posibilităților de a lua parte la viața comunității la un nivel egal cu ceilalți [1, p.9].

În Republica Moldova, sistemul administrativ privind protecția și incluziunea persoanelor cu dizabilități are la bază patru piloni: *cadrul normativ, cadrul instituțional, resursele financiare și serviciile sociale.*

Pilonul I. Politicile privind protecția persoanelor cu dizabilități reprezintă documentele și actele normative care contribuie la garantarea tuturor drepturilor fundamentale ale omului persoanelor vulnerabile. La nivel național aceste documente sunt redate prin legi, hotărâri, strategii și alte acte normative aprobate de către instituțiile statului, menite să reglementeze domeniul legat de protecția persoanelor cu dizabilități. La nivel internațional, politicile de asigurare socială se regăsesc în acorduri, convenții, recomandări, standarde, politici, pacte și alte norme internaționale încheiate între state sau aprobate de către acestea. Prin aplicarea cadrului normativ internațional statul realizează o practică transfrontalieră de garantare a drepturilor fundamentale persoanelor cu necesități speciale, aflate peste hotarele țării [4, p.226]. Responsabilitatea aplicării documentelor enumerate mai sus revine pe umerii autorităților și instituțiilor publice, acestea constituind cel deal doilea pilon administrativ de protecție a persoanelor cu dizabilități.

Pilonul II. Instituțiile responsabile de implementarea politicilor de protecție și incluziune socială la nivel național sunt reprezentate de diferite ministere și instituții guvernamentale. În Republica Moldova, punctul principal de contact în domeniul protecției persoanelor cu dizabilități este Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Acesta este organul central de specialitate al administrației publice abilitat să elaboreze, promoveze și realizeze politica statului în domeniul protecției și incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, precum și să asigure coordonarea și evaluarea funcționalității altor instituții subordonare cu responsabilități în vederea asigurării incluziunii și protecției sociale. Printre aceste instituții se numără: Consiliul Național de Determinare a Dizabilității și Capacității de Muncă; Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare; Agenția Națională de Asistență Socială. În procesul de dezvoltare a politicilor de incluziune care vizează persoanele cu dizabilități, MMPS și celelalte autorități ale administrației publice centrale se consultă cu Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și cu reprezentanții societății civile. Principalele responsabilități ale MMPS sunt: elaborarea politicilor de incluziune socială; coordonarea procesului de dezvoltare a politicilor cu diferite ministere și agenții cu privire la asigurarea procesului de protecție a persoanelor cu dizabilități; revizuirea politicilor de incluziune și protecție din perspectiva abordării dizabilității bazate pe respectarea drepturilor; capacitarea autorităților publice centrale și locale în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități; încurajarea

participării persoanelor cu dizabilități în procesul de elaborare a politicilor care le vizează; sensibilizarea publicului cu privire la problemele legate de incluziunea socială și respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități [6, p.118]. Asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități prin promovarea cadrului normativ este una dintre prioritățile Ministerului, fiind asigurată prin politici și programe naționale, destinate acestei categorii. În elaborarea cadrului normativ, MMPS se axează pe principiul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități și asigurarea condițiilor optime pentru un trai independent în comunitate [7].

Pilonul III. Resursele financiare constituie al treilea element important în garantarea unui trai decent și îndestulat persoanelor vulnerabile. Mecanismul de finanțare a politicilor de incluziune socială și protecție a persoanelor cu dizabilități include două tipuri de plăți: plăți sociale și plăți pentru servicii sociale. Rezultatele analizei bugetului de stat și a bugetelor unităților administrativ-teritoriale arată că fondurile pentru asigurarea politicilor de incluziune socială scad, pe când necesitățile de suport cresc. În același timp, implementarea Programului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, principalul document de politică publică în acest domeniu, nu are destulă susținere financiară [6, p.126].

Pilonul IV. Serviciile sociale reprezintă al patrulea pilon din sistemul administrativ și impune un ansamblu de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei/familiei în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale. Serviciile sociale se clasifică în următoarele tipuri: *servicii sociale primare, servicii sociale specializate, servicii sociale cu specializare înaltă. Serviciile sociale primare* sunt serviciile care se acordă la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor și au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate care pot cauza marginalizarea sau excluziunea socială. *Serviciile sociale specializate* sunt serviciile care implică antrenarea specialiștilor și au drept scop menținerea, reabilitarea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de dificultate în care se află beneficiarul sau familia acestuia. *Serviciile sociale cu specializare înaltă* sunt serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă [8, p.10].

Statul acordă o atenție sporită protecției persoanelor cu dizabilități, prin promovarea principiilor nediscriminatorii de către autoritățile publice. În acest scop este necesară instruirea funcționarilor publici, a mangerilor de instituții cu privire la principiile nediscriminării. Totodată, administrația publică, funcționarii publici de comun cu societatea civilă, trebuie să fie foarte precauți pentru a nu prejudicia drepturile persoanelor cu dizabilități. Astfel, este categoric interzisă tolerarea sau nepedepsirea cazurilor de discriminare pe motiv de dizabilitate [9, p.25]. Obligația autorităților și funcționarilor publici este de a asigura dreptul la capacitatea juridică și dreptul la incluziunea socială a tuturor persoanelor cu dizabilități. Aceasta presupune în esență asigurarea cu protecție juridică deplină, la aceleași standarde, ca și pentru persoanele fără dizabilități, inclusiv folosind, la necesitate, măsuri speciale de asistență și adaptare și de comunicare [9, p.64].

Constituția Republicii Moldova, garantează protecția persoanelor cu dizabilități care beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, readaptare, învățământ, instruire și integrare socială, și tot statul este obligat să ia măsuri pentru ca oricare om să aibă un nivel de trai decent care să-i asigure sănătate și bunăstare, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale [5, p.305-306]. Indubitabil, contolul respectării prevederilor constituționale destinate persoanelor cu dizabilități, incuziunea socială a persoanelor cu nevoi speciale, precum și asigurarea protecției sociale a acestora se datorează implicării funcționarilor publici și abilităților profesionale ale acestora.

Administrația publică din Republica Moldova este caracterizată prin lipsa efectivului limită de funcționari, astfel realizarea sarcinilor de către autoritățile publice este mereu în dificultate, din motivul că un funcționar trebuie să realize pe lângă atribuțiile personale încă 25-30 % din atribuțiile unei funcții vacante. Această problemă a lipsei de personal în cadrul autorităților publice se răsfrânge negativ asupra sistemului de administrație publică și împiedică prestarea serviciilor publice de calitate și în termen. Astfel, doar datorită capacităților profesionale ale funcționarilor publici, poate fi atenuată această problemă administrativă. Realizarea protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități din perspectiva funcției publice poate fi analizată pe două dimensiuni: dimensiunea elaborării și îmbunătățirii cadrului normativ destinat persoanelor cu dizabilități și dimensiunea aplicării cadrului normativ. Dezvoltarea și implementarea politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități depinde foarte mult de gradul de implicare și capacitățile profesionale ale funcționarilor implicați în aceste procese [6, p.139].

Reperul de bază al unei administrații publice eficiente și veritabile este funcționarul public, acesta constituind coloana vertebrală a serviciului public (Dwight Waldo). Resursele publice necesită o gestiune cât mai rațională, în scopul atingerii obiectivelor naționale, astfel, serviciul public are nevoie de funcționari competenți, profesioniști și loiali muncii lor pentru a putea atinge obiectivul de protecție a peroanelor cu dizabilități. Profesionalismul funcționarului public înseamnă calitate și performanță în prestarea unui serviciu, și are la bază un comportament ce produce rezultate decisive pentru societate, mai cu seamă pentru persoanele vulnerabile. Instituțiile publice au nevoie de un corp de funcționari profesioniști competenți și dedicați, care să răspundă nevoilor și cerințelor individuale ale persoanelor cu nevoi speciale.

Mai nou, percepția dizabilității de către funcționarii publici este determinată nu doar de modelul medical al incapacității persoanelor vulnerabile, grija și implicarea funcționarilor manifestîndu-se printr-o atenție sporită privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, antrenarea în câmpul muncii a acestora, crearea platformelor de interacțiune socială și comunicare, sprijin acordat pentru participarea la activitățile culturale, susținerea persoanelor cu dizabilități în practicarea activităților de recreare sau sport.

În conluzie, articolul vine să evidențieze rolul administrației publice și a profesionalismului funcționarilor publici în sporirea gradului de conștientizare a drepturilor

persoanelor cu dizabilități într-o societate contemporană. Prin formarea și aplicarea unor standarde etice profesionale la nivel de funcție publică, este garantată sporirea drepturilor destinate persoanelor cu necesități speciale prin ajustarea permanentă a cadrului normativ, și prin aplicarea eficientă a politicilor și strategiilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități. În Republica Moldova, autoritățile publice acordă o atenție deosebită în asigurarea tuturor drepturilor fundamentale persoanelor cu dizabilități, însă cu siguranță obstacolele impuse de resursele financiare limitate și lipsa efectivului minim de funcționari în cadrul acestor autorități, reduce din capacitatea statului privind protecția persoanelor cu necesități speciale. În aceste condiții, dedicarea profundă și profesionalismul funcționarilor publici poate crește nivelul de protecție și ridica nivelul de trai al persoanelor cu dizabilități. Impactul profesionalismului asupra exercitării funcției publice ține de sporirea eficienței autorității publice, și creșterea gradului de calitate a serviciilor publice oferite persoanelor cu dizabilități.

Referințe bibliografice:

1. CUN NEAGOE A.M. Dizabilitatea, o problemă de drepturile omului. Revista Drepturile Omului. Nr.1 | 2014. Tipărit la R.A. Monitorul Oficial, București. ISSN: 2668-9499. Disponibil: Link 1, accesat la 20.10.2024.
2. Legea Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități Publicat: 27.07.2012 în Monitorul Oficial Nr. 155-159 art. 508. art. 2.
3. MUNTEANU P. Generații și Gen – Bariere întâmpinate de către persoanele cu dizabilități în planificarea familiei și atingerea numărului dorit de copii. Chișinău 2023. Disponibil: Link 2, accesat la 21.10.2024.
4. DIJKHOFF A.A. International social security standards in the European Union. The Cases of the Czech Republic and Estonia. Tilburg 2011. 471 p. Disponibil: Link 3, accesat la 22.10.2024.
5. Țarălungă V. Protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități la nivel internațional și național: între realizări și deziderate. Conferința "Inegalități sociale în Republica Moldova. Constituirea clasei de mijloc". Chișinău, 23-24 februarie 2017. Î.S. „Tipografia Centrală" I, pp. 299-311. ISBN 978-9975-9761-9-0.
6. MUNTEANU P. Cond. șt. Malcoci L. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în Republica. Moldova din perspectiva valorizării rolurilor sociale. Teză de doctor. ICJP. Chișinău 2018. Disponibil: Link 4, accesat la 23.11.2024.
7. Protecția persoanelor cu dizabilități, jurnal elaborat de către MMPS. Disponibil: Link 5, accesat la 24.11.2024.

8. MUNTEANU P. Sistemul de protecție a copiilor cu dizabilități - experiența Moldovei și bunele practici europene. Disponibil: Link, accesat la 25.11.2024.

9. ASTRAHAN A. Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Ghid pentru administrația publică locală. Keystone Human Services International Moldova Association. Chișinău 2013. Disponibil: Link 6, accesat la 27.11.2024